

EURO - BUDUĆE ZAKONSKO SREDSTVO PLAĆANJA U HRVATSKOJ*

Europsku uniju danas čini 27 država. U 19 država te zajednice zakonsko je sredstvo plaćanja zajednička valuta - euro (europodručje) i te države tvore Europsku ekonomsku i monetarnu uniju, a u 8 država članica zakonska sredstva plaćanja jesu nacionalne valute. Postojanje dvojnog monetarnog rješenja u Europskoj uniji omogućava postupnost u procesu uvođenja zajedničke valute sukladno mogućnostima i spremnosti pojedinih država članica za zamjenu nacionalne valute eurom i slijedom toga, u konačnici, takvim rješenjem osiguran je i pristup monetarnoj uniji. Potpisivanjem Ugovora o pristupanju Europskoj uniji svaka država obvezuje se uvesti zajedničku valutu, ali autonomno odlučuje o trenutku započinjanja toga složenog procesa.¹ Nakon toga slijedi ispunjavanje uvjeta konvergencije i dvogodišnje razdoblje pridržavanja propisanih kriterija i potom uvođenje zajedničke valute Unije.

Na usvojena monetarna rješenja u europodručju u segmentu kovinskog i papirnog novca u velikoj su mjeri utjecale ranije monetarne politike država koje su uvele euro, ali i postojeće emisijske politike država koje su zadržale nacionalnu valutu. Te okolnosti stoga su rezultirale elastičnim pristupom uređenju izdavanja i uporabe gotovog novca u Uniji bez obzira da li je on zajednički ili nacionalni novac. Europska je unija, uvažavajući te okolnosti u državama europodručja uspostavila konzistentnu politiku emisija papirnog novca - eura te kovinskog novca koji glasi na euro i njegov stoti dio cent.

Novčanice koje glase na eure jedinstvenog su izgleda za sve države europodručja (i četiri države koje formalno koriste euro) te su prvenstveno namijenjene novčanom optjecaju.

Kovinski novac javlja se u četiri vrste, i to optjecajni kovinski novac (u početku se emitira isključivo ta vrsta zajedničkog novca) i zajednički prigodni optjecajni kovinski novac (koji se počinje emitirati neposredno poslije prvih emisija optjecajnog kovinskog novca). Te dvije vrste kovinskog novca zakonsko su sredstvo plaćanja u svim državama koje su uvele euro i primarno su namijenjene novčanom optjecaju. Države europodručja, pored toga, emitiraju nacionalni prigodni optjecajni kovinski novac (koji je primarno namijenjen novčanom optjecaju) i prigodni kovinski novac (koji prvenstveno ima numizmatičku namjenu). Te dvije vrste kovinskog novca zakonsko su sredstvo plaćanja samo u državi izdavatelju. Izdane količine i gospodarski značaj svih vrsta zajedničkog kovinskog novca u Europskoj ekonomskoj i monetarnoj uniji kao i evidentne potrebe za daljnjim izdavanjima kako za novčani promet (za vrste koje su namijenjene optjecaju) tako i u sakupljačke (numizmatičke) svrhe, unatoč sve prisutnijem bezgotovinskom plaćanju, razlog su njihove obrade u ovome radu.

Istovremeno države s nacionalnom valutom kao zakonskim sredstvom plaćanja emitiraju vlastite novčanice (optjecajne, prigodne optjecajne i prigodne ovisno o emitentu) te optjecajni kovinski novac, prigodni optjecajni kovinski novac i prigodni kovinski novac.

* Rad je nastao u sklopu internog znanstveno istraživačkog projekta Ekonomskog fakulteta u Osijeku Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Šifra projekta EFOS_ZIP2019./2020.

¹ Odnosi se na sve države nove članice Europske unije (nakon 1. siječnja 1999. godine), s iznimkom Danske koja je koristila pravo ostajanja izvan europodručja, i Švedske koja formalno nije ispunjavala kriterije konvergencije, a kasnije su njeni građani na dva referenduma odbili zajedničku valutu. Uvođenje eura kao zajedničke valute u Europskoj uniji treća je faza stvaranja Ekonomske i monetarne unije.

- - -

Hrvatska se trenutno nalazi u fazi početka provedbe procesa uvođenja eura. Unatoč činjenici da je visoko eurizirana država i da je stanovništvo relativno dobro upoznato s gotovinskim novcem ove zajednice, specifičnosti, posebnosti i rješenja u segmentu zajedničkog kovinskoga novca Unije dodatno uvjetuju potrebu šire obrade te vrste novca. U radu se istražuje dio monetarne politike Europske unije u segmentu optjecajnog i zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca te nacionalnog prigodnog optjecajnog kovinskog novca, i to iz razloga - pravnog statusa tih vrsta zajedničkog novca te uloga emitenta optjecajnog kovinskog novca u njegovim emisijama. U zajedničkom prigodnom optjecajnom kovinskom novcu svaka država emitent samostalno kreira nacionalnu stranu toga novca (avers) ili to čini zajedno s drugim državama izdavateljima. Količine i svojstva (tehničke karakteristike) toga novca određuju se na razini Unije. Značaj te dvije vrste novca proizlazi iz njihovih količina i njihove funkcije te iz činjenice da će se stanovništvo u konačnici najranije sresti s tim novcem.

Nacionalni prigodni optjecajni kovinski novac koji glasi na euro i njegov stoti dio može emitirati svaka država europodručja. Ta vrsta kovinskog novca čini značajan dio novčane mase u pojedinim državama izdavateljima i ima značajne ekonomske i numizmatičke dimenzije.

Buduće emisije optjecajnog kovinskog novca koji glasi na eure i euro cente s hrvatskim obilježjima (nacionalna strana) i zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca koji glasi na eure s aspekta Hrvatske, uz buduće emisije nacionalnog prigodnog optjecajnog kovinskog novca ima i niz drugih aspekata. Prvenstveno je to povećanje emisijske dobiti, zapošljavanje kapaciteta Hrvatskog novčarskog zavoda - hrvatske kovnice novca kao proizvođača novca te promidžbene, kulturne i ine dimenzije. Ujedno, taj novac postaje i dio korpusa novca država europodručja.

Ključne riječi: monetarna unija, euro, optjecajni kovinski novac, prigodni optjecajni kovinski novac, kuna

1. Uvod

Zajednička valuta Europske ekonomske i monetarne unije - euro, trenutno, zakonsko je sredstvo plaćanja² u 19 država Unije. Danas je to jedina nadnacionalna valuta koja je konvertibilna u suvremenom smislu konvertibilnosti. Euro je valuta koja čini značajan dio monetarnih rezervi velikog broja država te je ujedno i valuta sidro. Pojava te valute u gotovinskom obliku 1. siječnja 2002. godine globalno je promijenila monetarnu sferu. Koncept novčane unije sa zajedničkom valutom i prije pojave te valute, ali i poslije njezine svjetske afirmacije izaziva niz polemika, osporavanja, ali i prihvaćanja. Europska je unija primjenjujući elastičan pristup monetarnoj politici kroz postupno uređenje novčanih pitanja svojih članica, usvojila dvojno rješenje - monetarnu uniju sa zajedničkim novcem Unije i valutno područje s nacionalnim novcem ostalih država članica s obvezom uvođenja zajedničke valute (uz izuzetak dvije članice Unije).

Ta je materija predmet obrade i istraživanja s različitih aspekata, no detaljno izučavanje jednog, istina, specifičnog i kompleksnog segmenta - kovinskog novca koji glasi na eure i euro centre, može opravdati potrebu za izučavanjem.

² Zakonsko sredstvo plaćanja (eng. Legal tender) ima vrlo usko i tehničko značenje koje se odnosi na podmirivanje dugova (koje utvrđuje najčešće zakonodavno tijelo - parlament). Dužnik ne može biti tužen zbog neplaćanja ako ponudi potpunu isplatu dugova u zakonskom sredstvu plaćanja.

2. Pripreme za uvođenje eura u gotovinskom obliku

Prilikom uvođenja zajedničkog novca u gotovinskom obliku bilo je nužno uzeti u obzir zatečena stanja u segmentu gotovinskog novca u državama koje uvode zajedničku valutu - euro, i to sa dva stajališta - korisnika buduće zajedničke valute te emitenata te valute. U stvarnosti ta se dva aspekta međusobno isprepliću i uvjetuju.

Sukladno Uredbi Vijeća Europske zajednice, uzimajući u obzir Ugovor o osnivanju Europske zajednice, a na osnovi prijedloga Komisije te mišljenja Europskog monetarnog instituta, postavljeni su, između ostaloga, i okviri glede zahtjeva kojima treba udovoljiti gotovina. Apoeni novčanica i kovinskog novca³ moraju osigurati jednostavno obavljanje gotovinskih plaćanja u eurima i euro centima, treba se osigurati povjerenje javnosti u novi sustav, što će ovisiti o fizičkim značajkama kovanica eura koje bi trebale biti što jednostavnije za korištenje te bi trebale uživati povjerenje javnosti i sadržavati tehničke inovacije kojima se uspostavlja siguran, pouzdan i učinkovit sustav.

Budući da je prihvaćanje novog sustava kovinskog novca od javnosti jedan od glavnih ciljeva, obavljena su savjetovanja s udruženjima potrošača, Europskom unijom slijepih i predstavnicima industrije prodajnih automata, kako bi se vodilo računa o posebnim potrebama važnih kategorija korisnika kovanica. Tako će biti nužno osigurati lako razlikovanje između kovanica kroz vizualne i taktilne karakteristike, a da bi se zajamčio nesmetan prijelaz na euro i omogućilo prihvaćanje novih kovanica eura od korisnika, treba omogućiti razlikovanje novih kovanica eura te olakšati privikavanje na njih. Sigurnosne karakteristike trebale bi osigurati smanjenje mogućnosti krivotvorenja apoena 1 i 2 eura zbog njihove velike vrijednosti. Oblikovanje kovanica s jednom europskom i jednom nacionalnom stranom primjereni je izraz ideje Europske monetarne unije, što bi moglo značajno povećati stupanj prihvaćanja kovanica od građana Europe. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998R0975&from=EN_

3. Neki dodatni izazovi monetarnog zajedništva u segmentu gotovinskog novca

Utvrđivanje apoenske strukture i tehničkih karakteristika zajedničkog optjecajnog kovinskog novca⁴ te odabir kovina odnosno slitina za njegovu izradu tako velike monetarne unije⁵ vrlo je zahtjevan proces te ima višestruke implikacije i značajnu vremensku dimenziju. Trebalo je uspostaviti jedinstvenu strukturu koja će odgovoriti na te izazove, kako trenutne, tako i dugoročne.

Pri tomu je trebalo u obzir uzeti više okolnosti. U trenutku uvođenja zajedničkog novca (12 država) zatečeno stanje u tim državama u segmentu optjecajnog kovinskog novca bilo je različito, što je dijelom otežavalo i usložnjavalo taj proces.

Korisnici nacionalnog novca, kroz vrijeme njegove uporabe, stječu, naime, određene navike i preferencije glede toga novca, što će dijelom, manje ili više, biti izmijenjeno uvođenjem zajedničkog novca. Ujedno kupovna snaga nacionalnog novca u različitim

³ Tada samo optjecajnog kovinskog novca.

⁴ I novčanica.

⁵ I kasnija proširenja europodručja.

državama različita je pa je stoga i apoenska struktura toga novca prilagođena tomu, što generira i određen odnos vlasnika novca prema njemu, a koji će također biti izmijenjen zamjenom nacionalnog novca zajedničkim. Također postoje i različite preferencije u svakoj državi glede uporabe kovinskog novca kao novčanog oblika⁶.

Sa stanovišta emitenta kovinskog novca također će doći do određenih promjena. Prvenstveno se to odnosi dijelom, većim ili manjim, zamjenom do tada korištenih kovina odnosno slitina za izradu optjecajnog kovinskog novca drugim kovinama/slitinama te potrebom recikliranja⁷ nacionalnog novca. Ujedno je trebalo napraviti i prilagodbe kod nekih nacionalnih kovnica novca zbog vrlo zahtjevnih otkovaka zajedničkog novca.

Posebno područje interesa jest trajnost toga novca te njegova podesnost za uporabu. Predviđen rok korištenja zajedničkog optjecajnog kovinskog novca tako je određen na 30 godina. Ujedno je posebna pozornost stavljena na njegovo recikliranje nakon roka uporabe.

4. Euro - zajednička valuta Europske unije

Euro (stoti dio cent) kao zajedničku valutu u gotovinskom obliku (novčanice i kovinski novac) uvelo je 12 država članica Unije 1.1.2002. godine (europodručje). Bile su to Austrija, Belgija, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Portugal i Španjolska.

Nakon toga slijedilo je šest proširenja europodručja, u što je bilo uključeno sedam država (tablica 1.).

Tablica 1. Vrijeme uvođenja eura u gotovinskom obliku u državama koje su postale članice Europske unije nakon 2002. godine

Država/države	Godina pristupanja Europskoj uniji	Godina uvođenja eura u gotovinskom obliku	Razdoblje od pristupanja Uniji do uvođenja zajedničke valute
Slovenija	1.5.2004.	1.1.2007.	2 godine 7 mjeseci
Cipar, Malta	1.5.2004.	1.1.2008.	3 godine 7 mjeseci
Slovačka	1.5.2004.	1.1.2009.	4 godine 7 mjeseci
Estonija	1.5.2004.	1.1.2011.	6 godina 7 mjeseci
Latvija	1.5.2004.	1.1.2014.	9 godina 7 mjeseci
Litva	1.5.2004.	1.1.2015.	10 godina 7 mjeseci

Sve države koje su nakon 2002. godine uvele euro Uniji su pristupile u isto vrijeme. Moguće je uočiti da je razdoblje od pristupanja pojedine države Europskoj uniji do

⁶ U pojedinim državama bezgotovinska plaćanja značajnije su zastupljena od gotovinskih.

⁷ Neke države plasirale su na numizmatičko tržište službeno poništene apoene svoga nacionalnog novca (Austrija, Belgija, ...), što je svojevrsno recikliranje s dodatnim ekonomskim učincima.

uvođenja zajedničke valute bilo sve dulje promatrajući cikluse proširenja europodručja te da su zajedničku valutu uvodile isključivo manje države članice.

5. Pravna regulacija izdavanja novčanica i kovinskog novca koji glasi na euro i euro cente

Izdavanje novčanica i kovinskog novca koji glasi na euro i euro cente te artefakata koji sliče kovinskom novcu europodručja⁸ regulirano je različitim pravnim aktima. Temeljni akti vezani za zajednički novac - euro jesu:

Uredba Vijeća (EZ) o uvođenju eura br. 1103/97., 17. lipnja 1997.,

Uredba Vijeća (EZ) o uvođenju eura novčani promet br. 974/98., svibanj 1998.,

Odluka Europske središnje banke o apoenima, specifikacijama, reprodukciji, razmjeni i povlačenju euro novčanica (ECB / 2003/4) (2003/205 / EC), ožujak 2003.,

Smjernica o provedbi mjera za suzbijanje reprodukcije novčanica koje glase na euro, razmjeni i povlačenju euro novčanica (ECB / 2003/5) (2003/206 / EC), ožujak 2003.,

Uredba Vijeća (EZ) br. 975/98., svibanj 1998. o apoenima i tehničkim specifikacijama kovinskog novca namijenjenog za optjecaj,

Uredba Vijeća (EZ) br. 2182/2004., prosinac 2004. o medaljama i žetonima sličnim kovinskom novcu europodručja,

Uredba Vijeća (EZ) br. 2183/2004., prosinac 2004. o proširenju primjene Uredbe (EZ) br. 2182/2004 o medaljama i žetonima sličnim kovinskom novcu europodručja na države koje nisu dio europodručja.

6. Novac u Europskoj uniji

Europska unija koristeći dvojno monetarno rješenje ima dvije grupe država, i to države članice koje koriste zajedničku valutu i čine ekonomsku i monetarnu uniju, i države, trenutno, s nacionalnom valutom. Zajednička valuta - euro zakonsko je sredstvo plaćanja u 19 država (europodručje). Sukladno standardu ISO 4217: 2015 slova oznaka za euro je EUR, brojevi kod 978⁹.

⁸ Zbog sprječavanja dovođenja u zabludu korisnika novca.

⁹ ISO 4217: 2015 određuje kôd s tri slova abecede (EUR) i ekvivalentni troznamenkasti brojevi kod za predstavljanje valuta. Za one valute koje imaju manje jedinice, prikazuje se i decimalni odnos između takvih jedinica i same valute. <https://www.iso.org/standard/64758.html> (7.2.2020.); <https://www.currency-iso.org/en/home/tables/table-a1.html> (7.2.2020.)

Euro je zakonsko sredstvo plaćanja i u četiri države nečlanice Europske unije (Monako¹⁰, San Marino¹¹ i Vatikan¹² - od 2002. godine te Andora¹³ - od 2013. godine)¹⁴ temeljem ranije zaključenih monetarnih sporazuma sa zemljama čiju su valutu koristile kao rezervnu (Francuska, odnosno Italija), odnosno temeljem monetarnog sporazuma sa EU (Andora).

Osam država članica Unije¹⁵ koriste nacionalnu valutu kao zakonsko sredstvo plaćanja na svome području. Sukladno tomu, monetarnu politiku u segmentu gotovinskog novca vode autonomno. Apoenski niz novčanica, odnosno kovinskog novca kao i njihove karakteristike prilagođene su potrebama svake države emitenta. Ujedno postoje i pojedinačne razlike između njih u emisijama različitih vrsta novčanica i kovinskog novca.

¹⁰ Monetary Agreement between the Government of the French Republic, on behalf of the European Community, and the Government of His Serene Highness the Prince of Monaco (Official Journal L 142 of 31.5.2002) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l25040&from=EN\(24.2.2020.\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l25040&from=EN(24.2.2020.)) Monako može godišnje izdati optjecajnog kovinskog novca i zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca maksimalno u iznosu od 1/500 kovinskog novca koje izdaje Francuska. Monako izdaje i prigodni kovinski novac.

¹¹ Monetary Agreement between the Italian Republic, on behalf of the European Community, and the Republic of San Marino (Official Journal C 209 of 27.7.2001) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l25040&from=EN\(24.2.2020.\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l25040&from=EN(24.2.2020.)). San Marino može izdati optjecajnog kovinskog novca i zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca u iznosu maksimalno EUR 1.944.000. San Marino izdaje i prigodni kovinski novac.

¹² Monetary Agreement between the Italian Republic, on behalf of the European Community, and the Vatican City State and, on its behalf, the Holy See (Official Journal C 299 of 25.10.2001) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l25040&from=EN\(24.2.2020.\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l25040&from=EN(24.2.2020.)). Vatikan može izdati maksimalno optjecajnog kovinskog novca i zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca u iznosu EUR 670.000. U godini u kojoj se u Vatikanu pojavljuje ispražnjeno mjesto, u jubilarnoj godini ili u godini otvaranja ekumenskog Sabora, može izdati dodatne količine toga novca u vrijednosti od 201.000 eura. Od 2004. godine Vatikan može izdati maksimalno optjecajnog kovinskog novca i zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca u iznosu od EUR 1.000.000. U godini kada se u Vatikanu pojavljuje ispražnjeno mjesto i u svakoj jubilarnoj godini, Vatikan može izdati dodatne količine toga novca u vrijednosti od najviše EUR 300.000. Vatikan izdaje i prigodni kovinski novac.

¹³ Monetary Agreement between the European Union and the Principality of Andorra (Official Journal C 369/01 of 17.12.2011) [https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:369:0001:0013:EN:PDF\(24.2.2020.\)](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:369:0001:0013:EN:PDF(24.2.2020.)). Andora može izdati optjecajnog kovinskog novca i zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca u iznosu EUR 2.342.000 (2013. godina). Taj iznos može biti revidiran u skladu s inflacijom i mogućim promjena trendova kod sakupljača toga novca. Andora izdaje prigodni kovinski novac koji glasi na dinare i nema svojstvo zakonskog sredstva plaćanja u toj državi.

¹⁴ Te države ne izdaju novčanice.

¹⁵ Izuzeci od tih rješenja, koji su dijelom ranijih uređenja monetarnih pitanja, jesu Danska i Švedska. Obje države imaju poseban status koji im omogućava zadržavanje svojih valuta te im se ne uvjetuje uvođenje eura.

7. Vrste gotovinskog novca europodručja

Gotovinski novac europodručja čine novčanice¹⁶ i kovinski novac.

7.1. Novčanice

Novčanice koje glase na euro (€) izdane su u dvije serije. Prva serija novčanica¹⁷ ima sedam apoen - 5 €, 10 €, 20 €, 50 €, 100 €, 200 € i 500 €. Druga serija novčanica¹⁸ sastoji se od šest apoen (svi apoeni koji čine prvu seriju osim apoen 500 €¹⁹). Sve su novčanice zakonsko sredstvo plaćanja u cijelom europodručju.

Razlozi za izdavanje druge serije novčanica eura jesu povećanje sigurnosti prilikom njihove uporabe kroz jačanje stupnja zaštite od krivotvorenja²⁰, što je dijelom i posljedica razvoja tehnologije, potrebe poboljšanja izgleda novčanica temeljem iskustava proizašlih iz njihova korištenja, produžavanje roka njihove upotrebe i time smanjenja potrebe za recikliranjem. Ove promjene u konačnici pozitivno utječu i na troškove izrade i manipulacije novčanicama te posljedično povećavaju emisijsku dobit. Istovremeno su primijenjeni i viši standardi glede olakšavanja rukovanja tim novcem slabovidnim i slijepim osobama²¹. Novčanice eura tiskaju se u 14 tiskara u 12 država (tablica 2.).

¹⁶ Novčanice imaju različita obilježja: svaki apoen ima različite dimenzije s tim da veći apoen ima i veće dimenzije te svaki ima različitu boju. Posebna pozornost je pridana sigurnosti rukovanja novčanicama i utjecaj toga na zdravlje njihovih korisnika. „Euronovčanice su sigurne: rezultati neovisnih istraživanja potvrdili su da se pri njihovoj izradi poštuju mjerodavne uredbe EU-a koje se odnose na širok spektar kemijskih tvari. Pokazalo se da su sve tvari pronađene u euronovčanicama prisutne u znatno nižim koncentracijama od najviših dopuštenih vrijednosti u skladu s propisima EU. Prije njihova uvođenja u siječnju 2002. godine provedena su testiranja kojima je potvrđeno da ne postoji opasnost od trovanja u slučaju gutanja ili dodirivanja novčanica kao i da one ne mogu prouzročiti oštećenja genskog materijala. Uobičajene bakterije u malom se broju katkad mogu naći na novčanicama koje su upotrijebljene na mjestima kao što su ona u kojima se poslužuje hrana. Tih je bakterija toliko malo da ne mogu prouzročiti ni najblaže simptome. Količina bakterija na novčanicama u pravilu je jednaka onoj koja se može naći i na plastičnim kreditnim karticama“ <https://www.ecb.europa.eu/euro/banknotes/environmental/html/index.hr.html> (19.2.2020.)

¹⁷ Novčanice imaju označenu godinu izdanja 2002.

¹⁸ Novčanice iz druge serije u optjecaj su puštane postupno (5 € - 2013., 10 € - 2014., 20 € - 2015., 50 € - 2017. te 100 € i 200 € - 2019.).

¹⁹ Godine 2019. prestalo je njihovo izdavanje. Razlozi napuštanja ovoga najvećeg apoen 500 € jesu sprečavanje financiranja terorizma i „pranja“ novca. Iskustva u korištenju ovoga apoen rezultirala su novim spoznajama te su te okolnosti utjecale na ovakvo rješenje. Inače taj apoen ostaje i dalje zakonsko sredstvo plaćanja. Pojava povlačenja jednog ili više apoen poznata je od ranije (primjerice Sjedinjene Američke Države su povukle apoene 1.000, 5.000, 10.000, 100.000 dolara, izdanja od 1861- 1934. godine. Razlozi izdavanja tih apoen bili su drukčiji u odnosu na euro, a vezani su za nerazvijenost bezgotovinskog plaćanja (navedeni apoeni su uglavnom služili za plaćanja između banaka). Osvremenjivanjem platnog prometa ostvareni su razlozi za njihovo povlačenje.

²⁰ Novčanice se same trebaju štiti od krivotvorenja.

²¹ Krupne brojke; reljefni tisak koji se lako osjeti; taktilne oznake uz rubove novčanica od 200 € i 500 €. Na novčanici od 100 €, koja je jednake širine kao i novčanice veće vrijednosti, nema takvih oznaka. Pri tomu se rukovalo principom »Dobar dizajn za slijepe i slabovidne osobe dobar je dizajn za svakoga.« <https://www.ecb.europa.eu/euro/visually/html/index.hr.html> (19.2.2020.)

Tablica 2. Tiskare novčanica eura

Slova oznaka	Tiskara	Država
D	Setec Oy	Finska
E	F. C. Oberthur	Francuska
Slova oznaka	Tiskara	Država
F	Österreichische Banknoten und Sicherheitsdruck	Austrija
G	Koninklijke Joh. Enschedé	Nizozemska
H	De La Rue	V. Britanija
J	Banca d'Italia	Italija
K	Central Bank of Ireland	Irska
L	Banque de France	Francuska
M	Fábrica Nacional de Moneda y Timbre	Španjolska
N	Bank of Greece	Grčka
P	Giesecke & Devrient	Njemačka
R	Bundesdruckerei	Njemačka
T	National Bank of Belgium	Belgija
U	Banco de Portugal	Portugal

7.2. Vrste kovinskog novca u europodručju

U europodručju se razlikuju tri vrste zajedničkog kovinskog novca, i to optjecajni kovinski novac (koji glasi na eure i euro cente), zajednički prigodni optjecajni kovinski novac (koji glasi na eure) te prigodni kovinski novac (koji glasi na eure i na njegov stoti dio). Te vrste kovinskog novca razlikuju se glede svog statusa zakonskog sredstva plaćanja (čitavo europodručje ili područje države izdavatelja) te po tehničkim specifikacijama i nominalnim vrijednostima.

7.2.1. Optjecajni kovinski novac (eng. circulating coins; njem. Umlaufmünzen)

Apoenski niz optjecajnog kovinskog novca čini 8 apoena, i to 2 eura, 1 euro, 50 euro centa, 20 euro centa, 10 euro centa, 5 euro centa, 2 euro centa i 1 euro cent (tablica 3.).

Tablica 3. Apoenski niz optjecajnog kovinskog novca eura i euro centa

Nominalna vrijednost (euro)	Promjer u mm	Debljina u mm	Masa u g	Oblik	Boja	Sastav	Rub (obod) novca	Magnetičnost
2	25,75	2,20 ²²	8,50	okrugao	vanjski dio bijel, unutarnji dio žut	bakar-nikl (Cu75Ni25) troslojno nikl-mjed/nikl/ nikl-mjed (Ni5Cu75Zn20/Ni12/Ni5Cu75Zn20)	natpis blago nazupčan	ne
1	23,25	2,33 ²³	7,50	okrugao	vanjski dio žut, unutarnji dio bijel	nikl-mjed (Ni5Cu75Zn20) troslojno bakar nikl/nikl/bakar nikl (Cu75Ni25/Ni7/Cu75Ni25)	prekinuto nazupčan	ne
0,50	24,25	2,38 ²⁴	7,80 ²⁵	okrugao	žuta	nordijsko zlato ²⁶ (Cu89Al ²⁷ 5Zn5Sn ²⁸ 1)	valovito nazupčan	ne
0,20	22,25	2,14 ²⁹	5,74 ³⁰	gladak obod sa sedam udubljenja na istom razmaku ³¹	žuta	nordijsko zlato (Cu89Al5Zn5Sn1)	gladak sa sedam ureza	ne
0,10	19,75	1,93 ³²	4,10	okrugao	žuta	nordijsko zlato (Cu89Al5Zn5Sn1)	valovito nazupčan	ne

²² Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 1,95 mm https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

²³ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 2,125 mm https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

²⁴ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 1,69 mm https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

²⁵ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 7,00 g https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

²⁶ Slitina koja ima izuzetna svojstva kao što je tvrdoća, otpornost na koroziju i atraktivne je zlatne boje te još uvijek zadržava antibakterijska svojstva. Slitina koja se teško topi i koristi se isključivo za kovanice te predstavlja značajan sigurnosni element. Prvi se put koristi za izradu novca u Švedskoj 1991. godine (10 kruna).

²⁷ Aluminij.

²⁸ Kositar.

²⁹ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 1,63 mm https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

³⁰ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 5,7 g https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

³¹ »Oblik španjolskog cvijeta«.

³² Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 1,51 mm https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

0,05	21,25 ³³	1,67 ³⁴	3,92 ³⁵	okrugao	crvena	čelik prekriven bakrom ³⁶	gladak	da
0,02	18,75	1,67 ³⁷	3,06 ³⁸	okrugao	crvena	čelik prekriven bakrom	gladak sa žljebom	da
0,01	16,25	1,67 ³⁹	2,30 ⁴⁰	okrugao	crvena	čelik prekriven bakrom	gladak	da

Izvor: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/euro-coins-and-notes/euro-coins/common-sides-euro-coins_en#twoeuro, autor

³³ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 21,75 mm https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

³⁴ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 1,41 mm https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

³⁵ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 3,9 g https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

³⁶ Za taj postupak koristi se termin platiniranje. Platiniranje je vrlo stari način izrade kovinskog novca pri kojemu se jezgra novca izrađuje iz neplemenite (jeftinije) kovine (najčešće bakra - ranije) te se presvlači plemenitom kovinom (najzastupljenije povijesno je srebro). Dva su načina za izradu pločica za izradu novca, i to nanošenje plemenite kovine kemijski ili mehanički, a nakon toga se pristupa kovanju novca. Prvi platinirani novac pojavljuje se već u 7. stoljeću prije nove ere. Razlog pojave novca izrađenog tom tehnologijom jest ostvarivanje emisijske dobiti na način da korisnici toga novca nisu upoznati s njegovim sastavom. U suvremenosti izrada novca tom tehnologijom ekonomiziranje je izradom novca (ostvarivanje emisijske dobiti), ali pri tomu ne dovodeći u zabludu korisnike toga novca.

³⁷ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 1,36 mm https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

³⁸ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 3,00 g https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

³⁹ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 1,32 mm https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

⁴⁰ Prijedlog Europske komisije iz 1997. godine 2,20 g https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (11.2.2020.)

Određenje tehničkih karakteristika zajedničkog optjecajnog kovinskog novca koji će biti izrađivan u različitim kovnicama država članica monetarne unije, a koje imaju, do tada, različita iskustva i pristupe u izradi nacionalnog novca⁴¹ bilo je za njih veći ili manji izazov. Tako su neki prvotni prijedlozi zbog njihove zahtjevnosti bili korigirani te je usvojen nešto manje zahtjevan standard. U svih osam apoena, u odnosu na prijedlog, povećana je debljina, masa je povećana u pet apoena, a promjer je povećan u jednom apoenu.

Apoenski niz optjecajnog kovinskog novca eura i euro centa sastoji se od tri dijela (2 i 1 eura; 50, 20 i 10 euro centa; 5, 2 i 1 euro cent). U svrhu olakšavanja manipulacije optjecajnim kovinskim novcem eura i euro centa te povećanja sigurnosti njegove uporabe, apoeni eura i euro centa imaju više razlikovnih obilježja, i to: promjer, debljinu, masu, boju, oblik uređenja ruba novca, magnetskičnost i elektroprovodljivost.

Promjer apoena: radi lakšeg korištenja novca od strane slijepih osoba apoeni unutar svakog dijela apoenskog niza imaju razliku promjera koju te osobe mogu detektirati⁴².

Debljina apoena: svaki veći apoen je deblji - osim apoena 2 € i 1 €, a samo apoeni 1, 2 i 5 euro centa imaju istu debljinu.

Masa apoena: apoen koji ima veću vrijednost ima i veću masu - osim apoena 1 euro.

Boja apoena: apoeni u svakom dijelu apoenskog niza imaju različitu boju (crvena, žuta i kombinacija žuto srebrene odnosno srebreno žute).

Oblik uređenja oboda novca: apoen 2 € ima sitne ureze s utisnutim natpisima, odnosno ornamentima. Natpis može biti utisnut tako da je čitljiv samo s aversa novca⁴³ ili samo s reversa novca odnosno da je na jednom apoenu natpis naizmjeničan (čitao s aversa i reversa). Apoen 1 euro ima naizmjenično sitne ureze i glatke površine. Apoen 50 euro centa ima široke ureze. Apoen 20 euro centa ima gladak obod sa sedam udubljenja na istom razmaku. Apoen 10 euro centa ima široke ureze. Apoen 5 euro centa ima gladak obod. Apoen 2 euro centa ima gladak obod sa žljebom. Apoen 1 euro cent ima gladak obod. Svaki uzastopni apoen u nizu ima različite obode.

Magnetskičnosti apoena: tri apoena - 1, 2 i 5 euro centa su magnetski.

Svi apoeni imaju jasno prikazanu nominalnu vrijednost na reversu (zajedničkoj/europskoj) strani, a svaki apoen optjecajnog kovinskog novca kovan je medaljerski⁴⁴ (germanski način).

Optjecajni kovinski novac zakonsko je sredstvo plaćanja u svim državama europodručja i četiri države nečlanice Europske unije. Države europodručja samostalno kreiraju nacionalnu stranu optjecajnog kovinskog novca (avers), zajednička je strana (revers) identična za sve emitente (slika 1.).

⁴¹ Neke kovnice izrađuju i novac za potrebe drugih država.

⁴² Slijepi osobe mogu razlikovati promjere „susjednih“ apoena ukoliko je ta razlika najmanje 2 milimetra.

⁴³ Apoeni koji imaju natpis čitao samo s aversa ili samo s reversa u suštini su dva otkova i predstavljaju dva tipa novca, što može biti i predmet numizmatičkog interesa.

⁴⁴ Prikaz na aversu i prikaz na reversu novca okrenuti su prema gledatelju ako se novac okreće oko svoje horizontalne osi (↑↑).

Okolnosti koje su vezane za promjenu vladara ili položaja poglavara države u istoj godini izdanja može rezultirati novom ili novim emisijama toga novca sukladno tim okolnostima. Na taj način povećava se i broj njihovih emisija.

Optjecajni kovinski novac obnaša transakcijsku funkciju (prvenstveno je namijenjen novčanoj cirkulaciji) te sekundarno i numizmatičku funkciju. Podjedno, ima i kulturne, umjetničke, turističke i druge dimenzije. Taj novčani oblik najzastupljeniji je u novčanoj masi europodručja.

U europodručju danas djeluje 17 kovnica novca. Od toga 13 država europodručja ima nacionalnu kovnicu novca. Jedino Njemačka ima 5 kovnica novca⁴⁵.

Europska središnja banka dopustila je da optjecajni kovinski novac može imati oznaku stvarne godine izrade. Tako je pet država - Belgija, Finska, Francuska, Nizozemska i Španjolska „iskoristilo ovu mogućnost te su izdale sve optjecajne apoene eura i eurocenta s oznakom godine 1999., 2000., 2001. i 2002. Takvim su postupkom povećale broj različitih apoena (s obzirom na godinu izdanja). Slično je učinio i Monako, ali ta je država pustila u optjecaj dva umjesto četiri izdanja. Sukladno tomu, ukupna količina različitih apoena dosegla je u trenutku puštanja u optjecaj eura i eurocenta ukupno 163 komada. Slovenija, Cipar, Litva i Letonija izdaju optjecajne apoene 2 eura s obodnim natpisom koji je okrenut prema aversu ili prema reversu. Striktno s numizmatičkog stajališta to su dva različita izdanja“ (Matić, 2016;38)

Kao rezultat proširenja Europske unije tijekom 2007. godine provedeno je modificiranje (promjena) dizajna zajedničke strane (revers) pet apoena kovinskog novca i to 10, 20 i 50 euro centa te 1 eura (slika 2.) i 2 eura⁴⁶.

7.2.1.1. Olakšavanje procesa upoznavanja sa zajedničkim optjecajnim kovinskim novcem - početni paketi

Da bi se budući korisnici zajedničkog novca upoznali s tim novcem te se pospješilo njegovo prihvaćanje, ESB je i prije puštanja toga novca u optjecaj omogućila upoznavanje potencijalnih korisnika s njim.

ESB je uvela početne pakete eura i euro centa u kovinskom obliku (eng. Starter Kits) prilagođeno veličinom (iznosom) za stanovništvo i posebno za gospodarstvo. Razlika između paketa je u njihovoj vrijednosti (broj kovanica različitih nominala) prilagođeno tim skupinama korisnika.

Svaki paket sadrži sve apoene iz apoenskog niza optjecajnog kovinskog novca (8 apoena). Vrijednost paketa prilagođena je zaokruženim iznosima u nacionalnoj valuti države koja će uvesti euro kao zajedničku valutu.

⁴⁵ Svaka kovnica ima slovu oznaku i to: A - Berlin, D - Minhen, F - Štuttgart, G - Karlsruhe i J - Hamburg.

⁴⁶ Novi dizajn odnosi se na izmijenjen prikaz zemljopisne karte i postaje obavezan za primjenu od 2008. godine za sve države europodručja. Samo tri najmanja apoena nisu redizajnirana.

7.2.1.2. Optjecajni kovinski novac europodručja i njegov utjecaj na zdravlje korisnika

U promišljanju i određenju (odabiru) kovina i slitina za izradu optjecajnog kovinskog novca Europska komisija osobito se brinula o zdravstvenom aspektu korištenja toga novca. Prvenstveno se to odnosi na uporabu nikla⁴⁷ u apoenima optjecajnog kovinskog novca. Jedino apoeni 1 i 2 eura sadrže nikl, a ostalih 6 apoena tu kovinu ne sadrže. Tri apoena (10, 20 i 50 euro centa) sadrže bakar⁴⁸, odnosno tri apoena (1, 2 i 5 euro centa) prekrivena su bakrom⁴⁹, kovinom koja ima antibakterijska i antialergijska svojstva.

7.2.1.3. Ograničavanje upotrebe pojedinih apoena kovinskog novca (solutarna moć)

Vezano za manipulaciju optjecajnim kovinskim novcem, uvažavajući elastičan pristup toj materiji s obzirom na različite okolnosti i navike u pojedinim državama članicama europodručja, dopušteno je svakoj državi autonomno odlučivanje glede uporabe određenih (manjih) apoena toga novca.

Tako je moguće pravno ograničiti obvezu primanja pojedinih apoena kovinskog novca preko propisanih količina⁵⁰ (solutarna moć). Svrha toga rješenja je sprječavanje dovođenja u neprikladnu situaciju korisnika kovinskog novca glede manipulacije tim novcem kao i uvažavanje ranijih rješenja u tome području. Većina država europodručja nema nikakvih ograničenja glede uporabe kovinskog novca. Iznimka su Finska, Francuska i Estonija koje imaju ograničenja glede obveze primanja kovinskog novca i to do 50 kovanica po platnoj transakciji.

7.2.1.4. Posebna izdanja kovinskog novca

Optjecajni kovinski novac u svim državama europodručja javlja se osim u funkciji prometnog i platežnog sredstva i u funkciji numizmatičkog artefakta⁵¹. „Kovinski novac se pojavljuje zapakiran u posebnim omotima - kovnički setovi (eng. mint sets - MS) ili u višoj tehnici kovanja (eng. Proof Sets - PS) ili (eng. Prooflike Sets - PLS), u obliku posebne kartice (eng. Coin Card - CC), u kombinaciji s kovertom prvog dana (eng. First

⁴⁷ Postoje mišljenja da dugotrajno izlaganje niklu ili njegovim slitinama može kod korisnika izazvati alergijske reakcije. U ovom slučaju nije se mogla pronaći zamjena za nikl s obzirom na svojstva (i cijenu) te kovine i potrebu štice tih apoena od krivotvorenja. Nikl inače ima ostala poželjna svojstva za izradu novca. Takvim pristupom postignuto je da oko 90% optjecajnog kovinskog novca ne sadrži nikl.

⁴⁸ Slitine koje sadrže bakar imaju antialergijska i antiseptička svojstva. Ta svojstva apoena 10, 20 i 50 euro centa osobito su važna za osobe koje rukuju tim novcem, pogotovo zbog zastupljenosti tih apoena u novčanom prometu. Pri tomu je bitna veličina površine novca (manja površina znači i manji kontakt s novcem).

⁴⁹ Imaju ista svojstva kao i apoeni 10, 20 i 50 euro centa.

⁵⁰ Taj novac i dalje je zakonsko sredstvo plaćanja, ali ga u novčanim transakcijama nije obvezno primati iznad određenih iznosa, ali propisano je na koje se apoene kovinskog novca to odnosi. Njega su u obvezi primati, bez ograničenja, javne blagajne ili institucije koje odredi središnja monetarna vlast države emitenta.

⁵¹ Ovi artefakti podliježu plaćanju poreza.

Day Cover - FDC) - u obliku numizmatičkog pisma ili numizmatičke dopisnice, ako je novac sastavni dio pisma ili dopisne karte, i drugo“ (Matić, 2016; 52).

7.2.2. Prigodni optjecajni kovinski novac

U europodručju emitiraju se dvije vrste prigodnog optjecajnog kovinskog novca - zajednički prigodni optjecajni kovinski novac i nacionalni prigodni optjecajni kovinski novac. Razlike između te dvije vrste novca jesu u njihovom pravnom statusu glede područja na kojem je on zakonsko sredstvo plaćanja.

Zajednički prigodni optjecajni kovinski novac zakonsko je sredstvo plaćanja na europodručju i u četiri države koje formalno koriste euro. Nacionalni prigodni optjecajni kovinski novac zakonsko je sredstvo plaćanja isključivo u državi izdavatelju te ima druga svojstva i nominalne vrijednosti u odnosu na zajednički optjecajni kovinski novac.

7.2.2.1. Zajednički prigodni optjecajni kovinski novac

Odlukom Europske komisije 2003. godine omogućeno je državama članicama izdavanje zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca tako da se dizajn nacionalne strane kod apoen 2 eura mogao zamijeniti prigodnim motivom s tim da se iste godine mogao izdati i optjecajni apoen iste nominalne vrijednosti.

Emisije zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca isključivo su vezane za apoen 2 eura⁵² koji ima iste tehničke specifikacije kao optjecajni apoen 2 eura. Zajednički prigodni optjecajni kovinski novac zakonsko je sredstvo plaćanja na čitavom europodručju i četiri države koje formalno koriste euro. Ti apoeni mogu se izdavati kao apoeni sa zajedničkom stranom (aversom) s istim motivom za više država europodručja i četiri države nečlanice EU uz upotrebu teksta na nacionalnom jeziku uključujući i ime države, ili s vlastitim motivom na aversu. Svaka država europodručja i četiri države nečlanice EU može izdati prigodni optjecajni novac dva puta godišnje, iznimno tri puta ako se radi o obilježavanju događaja značajnog za cijelu EU.

Izdavanja tih apoen 2 eura i njihovu količinu odobrava ESB. Izdana količina tih apoen 2 eura čini dio novčane mase europodručja. Zajednički prigodni optjecajni kovinski novac kovan je medaljerski (germanski način).

Godine 2007. promijenjen je dizajn zajedničke strane, kad je to učinjeno i za isti apoen optjecajnog kovinskog novca.

7.2.2.2. Nacionalni prigodni optjecajni kovinski novac

Drugu vrstu prigodnog optjecajnog kovinskog novca čine emisije nacionalnog prigodnog kovinskog novca. Izdavatelji su države europodručja. Taj kovinski novac glasi na eure i ima različite nominalne vrijednosti u odnosu na apoene koji čine apoenski niz optjecajnog kovinskog novca europodručja. U pravilu, materijal od kojih je izrađen taj novac različit je od materijala upotrebljenog za izradu optjecajnog kovinskog novca

⁵² Prvi apoen s prigodnim motivom (izmijenjenim izgledom aversa) izdala je Grčka 2004. godine (povod izdavanja - Olimpijske igre).

europodručja. U nekim državama koristi se i plemenita kovina - srebro odnosno njezine slitine za izradu te vrste novca. Taj novac zakonsko je sredstvo plaćanja isključivo na području države emitenta⁵³. Izdavanja tih apoena i njihovu količinu odobrava ESB. Izdana količina tih apoena čini dio novčane mase europodručja.

Zajednički prigodni optjecajni kovinski novac i nacionalni prigodni optjecajni kovinski novac pojavljuje se u pojedinim državama emitentima i u višim kvalitetama izrade i često je taj novac prigodno pakiran, dakle pojavljuje se kao numizmatički artefakt.

7.2.3. Prigodni kovinski novac u Europskoj uniji koji glasi na eure

Prigodni kovinski novac - (numizmatički novac, eng. collectors coins, njem. Sammlermünzen) izdaju države europodručja i četiri države nečlanice EU, a čine ih izdanja kovinskog novca koja glase na eure. Svaka država emitent samostalno određuje tehničke karakteristike, materijal izrade i nominalnu vrijednost⁵⁴ toga novca. Prigodni kovinski novac, u pravilu, zakonsko je sredstvo plaćanja u državi izdavatelju⁵⁵ i dio je novčane mase europodručja. Stoga emitirane količine toga novca moraju biti odobrene od strane ESB.

Prigodni kovinski novac prvenstveno nije namijenjen optjecaju s obzirom na standarde po kojima se stvara⁵⁶, dijelom je često i nepodesan za novčanu cirkulaciju s obzirom na svoja svojstva i način pojave na tržištu⁵⁷ i ne pušta se u optjecaj već se stavlja u prodaju. Prodaje se po cijeni višoj od nominalne vrijednosti. Njegova prodajna cijena može biti uvećana i za porez⁵⁸.

⁵³ Pojedine države, primjerice Austrija izdaje iste apoene u dvije kovine /slitine s tim da apoen izrađen u skupljoj (plemenitoj) slitini (slitina srebra) izdaje se u kvaliteti višoj od kvalitete izrade za optjecajni kovinski novac (kovno nov). Taj apoen nije namijenjen novčanom optjecaju i na njega se plaća porez, i striktno bi pripadao u drugu vrstu kovinskog novca - prigodni kovinski novac. Isti apoen, istoga dizajna, ali izrađen u drugom materijalu i kvaliteti (bakar) ima drugi status te se pušta u novčani optjecaj. Puštanje u optjecaj (po nominalnoj vrijednosti) temeljni je razlikovni kriterij za ove dvije vrste kovinskog novca. Njemačka izdaje apoen 10 eura u slitini srebra i u kvaliteti kovno nov, a taj se novac pušta u optjecaj i ne podliježe plaćanju poreza.

⁵⁴ Nominalna vrijednost toga novca ne smije biti identična (istovjetna) nominalnim vrijednostima optjecajnog kovinskog novca, odnosno nominalnoj vrijednosti zajedničkog prigodnog optjecajnog novca. Do sada je emitirano 25 različitih nominalnih vrijednosti prigodnog kovinskog novca koji glasi na zajedničku valutu, i to: ¼; 1,5; 2,5; 5; 6; 7; 7,5; 8; 10; 12; 15; 20; 25; 30; 50; 75; 100; 200; 250; 400; 500; 1.000; 100.000 eura.

⁵⁵ Uz pojedine iznimke.

⁵⁶ U pravilu je izrađen u tehnici višoj od tehnice izrade optjecajnog kovinskog novca i prigodnog optjecajnog kovinskog novca.

⁵⁷ Pakiran u kapsule s kutijom ili bez kutije i certifikata, kartice, razne foldere i druga inovativna rješenja.

⁵⁸ Prigodni kovinski novac u EU kao i prigodni kovinski novac koji glasi na valute država članica EU izrađen od zlata, a koji se smatra investicijskim zlatom ako je a) čistoće jednake ili veće od 900 tisućinki, b) iskovan poslije 1800. godine, c) koji je trenutno ili je bio zakonsko sredstvo plaćanja u državi podrijetla i d) koji se uobičajeno prodaje po cijeni koja ne prelazi više od 80% vrijednosti zlata na otvorenom tržištu sadržanog u kovanicama oslobođen je plaćanja poreza (sukladno odredbama članka 113. stavka 1. točke 2. Zakona o porezu na dodanu vrijednost - (Narodne novine broj 73/13, 99/13, 148/13, 153/13 i 143/14). https://www.porezna-uprava.hr/HR_publicacije/Lists/misljenje33/Display.aspx?ID=19337 (20.2.2020.)

S obzirom na svoja svojstva i funkcije prigodni kovinski novac jednim dijelom se udaljava od ostalih novčanih oblika, on je u suštini novčani artefakt koji primarno obnaša numizmatičku funkciju te funkciju pohrane vrijednosti. Taj novčani oblik pojavljuje se na primarnom tržištu (trženje od strane emitenta) te na sekundarnom tržištu (trgovanje putem raznih posrednika), što ističe njegovu gospodarsku vrijednost. Pored toga njegovim izdavanjem postiže se i niz drugih učinaka (kulturni, promidžbeni i drugi).

8. Važnost novčanica i kovinskog novca u europodručju

Unatoč velikim promjenama u navikama i ponašanjima glede plaćanja, uloga gotovinskog novca uopće još uvijek je značajna. Slična situacija je s eurom kao zajedničkom valutom. Od uvođenja eura u gotovinskom obliku 1. siječnja 2002. godine vrijednost i broj novčanica te kovinskog novca u optjecaju stalno se povećava (tablica 4.).

Tako ESB konstatira „da je gotovina najčešće korišteno sredstvo plaćanja za maloprodajne transakcije u europodručju u smislu broja transakcija, iako po vrijednosti ima znatno manji udio. No u oba se aspekta uloga gotovine postupno smanjuje posljednjih desetljeća, a upotreba debitnih i kreditnih kartica raste te se očekuje nastavak takvih trendova. Gotovina kao instrument plaćanja nudi jedinstvene mogućnosti:

- to je najkorisniji i najbrži instrument plaćanja za maloprodajne transakcije i najvažniji instrument plaćanja u kriznim situacijama;

- smatra se najjeftinijim instrumentom za mala plaćanja - prosječni ukupni trošak po transakciji za mala plaćanja niži je za gotovinu nego za usporedive instrumente elektroničkog plaćanja;

- uključuje ljude koji nemaju bankovne račune ili im je ograničen pristup ili koji nisu u mogućnosti koristiti elektroničke oblike plaćanja i dalje mogu vršiti plaćanja;

- omogućuje ljudima da pažljivo provjeravaju svoju potrošnju;

- to je i sredstvo plaćanja i očuvanja vrijednosti; i

- pokazalo se da je gotovina sigurna u pogledu krivotvorenja.

S obzirom na sva ta svojstva gotovinskog novca, ne postoji spremnost društva da se odrekne gotovinskog novca. Gotovina će ostati neophodna kao sredstvo plaćanja dugi niz godina“. <https://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.en.html> (6.2.2020). prijevod autor

Tablica 4. Količine i vrijednost optjecajnog kovinskog novca i zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca europodručja

Apoen	Proizvedene količine optjecajnog kovinskog novca, stanje 1.1.2002. ⁵⁹	Broj apoena u optjecaju - stanje srpanj 2019. godine ⁶⁰	Vrijednost u eurima, srpanj 2019. godine
1 euro cent	2.606.400.000	36.287.489.644	362.874.896,44
2 euro centa	2.464.800.000	27.895.724.396	557.914.487,92

⁵⁹ 12 država + 3 države (Monako, San Marino i Vatikan)

⁶⁰ 19 država + 4 države (Monako, San Marino i Vatikan i Andora)

5 euro centa	2.006.893.000	21.551.317.892	1.077.565.894,60
10 euro centa	3.896.380.000	15.400.155.878	1.540.015.587,80
20 euro centa	3.079.000.000	11.907.731.750	2.381.546.350,00
50 euro centa	1.696.964.000	6.415.987.913	3.207.993.956,50
1 euro	3.074.700.000	7.498.294.835	7.498.294.835,00
2 eura	1.682.000.000	6.481.058.317	12.962.116.634,00
ukupno	20.507.140.000	133.437.760.625	29.588.322.642,26

Izvor: https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/banknotes+coins/circulation/html/index.en.html (18.2.2020.), autor

9. Izdavanje gotovinskog novca europodručja - nadležnosti

U segmentu gotovinskog novca europodručja postoje razlike glede nadležnosti u izdavanju novčanica te kovinskog novca. Izdavatelji novčanica eura jesu središnje banke država članica Eurosustava odnosno europodručja, s tim da Europska središnja banka (ESB) ima isključivo pravo odobravanja izdavanja novčanica kao i donošenja odluka u svezi izgleda novčanica, apoena i drugo. Za monetarnu politiku europodručja odgovoran je Eurosustav koji čine Europska središnja banka i nacionalne središnje banke država članica europodručja⁶¹.

Kovinski novac izdaju države članice Eurosustava⁶², s tim da je Vijeće Europske unije odgovorno za harmonizaciju apoena i njihove tehničke karakteristike. Europska središnja banka, sukladno svome Statutu, utvrđuje veličinu novčane mase (količine kovanica koje mogu izdati države europodručja), provodi nadzor nad proizvodnjom gotovinskog novca, definira sustav kvalitete gotovinskog novca i uređuje sustav provjere kvalitete gotovinskog novca.

10. Iskustva proizašla iz korištenja optjecajnog kovinskog novca europodručja

U svim novčanim ekonomijama (s nacionalnim ili zajedničkim novcem), ovisno o nizu faktora, a kroz vrijeme korištenja najmanjeg/najmanjih apoena kovinskog novca dolazi do određenih promjena u tome dijelu apoenskog niza. Promjene se najčešće prvo događaju na strani korisnika novca. One su vezane za odnos prema jednom ili više najmanjih apoena kovinskog novca, što posljedično utječe i na emitenta toga novca.

⁶¹ Pri tomu, s obzirom na globalnu dimenziju te valute i zadržavanja povjerenja u zajednički novac, ESB uvjetuje da „godišnja proizvodnja euro novčanica mora biti dovoljna da se zadovolji očekivano povećanje potražnje, poput sezonskih maksimuma, i da se zamijene nepodobne novčanice. Također se mora nositi s neočekivanim porastom potražnje“. https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/banknotes+coins/production/html/index.en.html (19.2.2020.)

⁶² Eurosustav se sastoji od Europske središnje banke (ESB) i nacionalnih središnjih banaka onih država koje su prihvatile euro. Eurosustav i Europski sustav središnjih banaka (ESSB) usporedno će postojati sve dok ima država članica EU-a izvan europodručja.

Prvenstveno je to povećanje troškova izrade tih apoena te gubitak emisijske dobiti⁶³ i u konačnici slabljenje učinka gospodarenja emisijama novca.

Kupovna snaga⁶⁴ i rjeđe eksterna vrijednost najmanjeg/najmanjih apoena najčešće biva obezvrijeđena kroz inflatorna kretanja, svakako različitog intenziteta ovisno o državi/uniji emitentu u razdoblju u kojem se taj/ti apoeni/ni koriste u novčanom optjecaju.

Na status najmanjih apoena utječe i odnos njihovih korisnika prema njima (plaćanje najmanjim apoenom/apoenima, a ne samo njihovo primanje prigodom novčanih transakcija, tezauriranje tih apoena ili njihov gubitak zbog nepažljivog rukovanja s njima, ali i okolnosti vezane za ponudu određenih proizvoda ili usluga putem automata kada oni ne primaju te apoene).

Gospodareći kovinskim novcem Europska komisija prati uporabu pojedinih apoena po kriteriju:

- troškova proizvodnje, rukovanja, distribucije i pakiranja te njigove
- prihvatljivosti (kupovna snaga najmanjih apoena).

S pogoršanjem omjera troškova izrade najmanjih apoena kovinskog novca i njihove prihvatljivosti, EK je izradila četiri scenarija u svezi s uporabom dva najmanja apoena, i to⁶⁵:

1. status quo (zadržavanje istih svojstava apoena, materijala, težine i promjera),
2. varijanta reduciranih troškova (smanjenje troškova izrade kroz promjenu materijala⁶⁶ ili povećanje efikasnosti u proizvodnji⁶⁷),
3. trenutno povlačenje tih apoena⁶⁸ (u kratkom razdoblju ti apoeni prestaju biti zakonsko sredstvo plaćanja),

⁶³ Ako je emitent u početku emitiranja tih apoena ostvarivao emisijsku dobit.

⁶⁴ Odnosi se na monetarno područje na kojem su zakonsko sredstvo plaćanja.

⁶⁵ Više https://www.bde.es/f/webbde/EYC/billemonne/ficheros/es/COM_2013_281_final_y_SWD_2013_175_final_EN.pdf (3.2.020.)

⁶⁶ Rang cijena kovina koje bi se mogle upotrijebiti za izradu toga novca. (od najviše prema najnižoj) 1. nehrđajući čelik, 2. aluminij, 3. cink, (4. bakar, 5. nikl). Takav bi scenarij promijenio dosadašnje stanje glade boje tih apoena, što bi moglo imati i određene negativne posljedice u smislu promjena navika korisnika tih apoena. Određene promjene u segmentu smanjenja troškova izrade tih apoena mogle bi se postići i uporabom jeftinijih slitina (primjerice AlMg), s tim da takav pristup ima iste posljedice kao i uporaba jeftinijih kovina.

⁶⁷ Postoje različite razine efikasnosti pojedinih nacionalnih kovnica novca koje izrađuju te apoene.

⁶⁸ Taj scenarij implicira inflatorni utjecaj te promjene u segmentu formiranja cijena. Ranije, a sukladno elastičnom pristupu zajedničkoj valuti te uvažavajući nacionalne osobitosti omogućeno je Finskoj zaokruživanje iznosa u maloprodaji na 5 euro centa. Finska je, u tom pogledu, iznimka među državama eurozone. <https://www.suomenpankki.fi/en/money-and-payments/euro-coins/> (18.2.2020.). Zbog pravila zaokruživanja u novčanom prometu, apoeni od jednog i dva centa nisu često korištene u toj državi. Ovi najmanji apoeni i dalje su zakonsko sredstvo plaćanja u Finskoj i posljedično na europodručju i četiri države nečlanice EU. Navedeni apoeni emitiraju se, u pojedinim godinama u vrlo malim količinama, te za potrebe popune kovničkih setova i u višoj kvaliteti izrade.

Nizozemska je 2004. godine prestala emitirati apoen od 1 i apoen od 2 euro centa za novčani optjecaj jer troškovi njihove izrade te manipulacije prelaze njihovu nominalnu vrijednost. https://www.bde.es/f/webbde/EYC/billemonne/ficheros/es/COM_2013_281_final_y_SWD_2013_175_final_EN.pdf (18.12.2019.). Nakon toga ta država emitira apoen 1 i 2 euro centa za kovničke setove ili u višoj kvaliteti izrade (eng. Brilliant Uncirculated , Proof ili Proof Like), ali ne u kontinuitetu.

4. postupno napuštanje (eng. fading out) - apoeni ostaju zakonsko sredstvo plaćanja samo u plaćanjima koja su potrebna⁶⁹.

Do danas nije odabran niti jedan scenarij glede postupanja s tim najmanim apoenima euro centa⁷⁰.

11. Usporedba osnovnih značajki kovinskog novca europodručja - eura i euro centa i hrvatskog kovinskog novca - kuna i lipa

Usporedba kovinskog novca europodručja - eura i euro centa i hrvatskog kovinskog novca - kuna i lipa odražava jednim dijelom vremensku dimenziju nastanka pojedinog novca te posljedično tomu i primjenu određenih tehničkih rješenja. Ujedno je moguće uočiti određene sličnosti, ali i razlike kod kovinskog novca eura i euro centa i hrvatskog kovinskog novca kuna i lipa (tablica 5.).

Tablica 5. Osnovne značajke kovinskog novca europodručja - eura i euro centa i hrvatskog kovinskog novca - kuna i lipa

Optjecajni kovinski novac	Euro i euro cent	Hrvatska kuna i lipa
broj apoena	8	9
izdavatelji	države članice Eurosustava	središnja banka
kovnice	17	1
materijal	tri različite grupe materijala	tri različite grupe materijala
dopuštena odstupanja (tolerancije)	da	da ⁷¹
vrijeme nastanka novca i utjecaj toga na odabir materijala za njegovu izradu	1999. godina, da	1993. godina, da
tip kovanja	medaljski	medaljski
struktura apoenskog niza	tri dijela	tri dijela
procedura usvajanja izgleda novca	natječaj	natječaj
mogućnost prepoznavanja apoena za skupine s posebnim potrebama	da, stavljeno težište (veličina apoena, oblik apoena, različiti materijal korišten za izradu dijelova apoenskog niza i uređenje ruba novca - (broj, oblik te raspored ureza ili glatki obod)	da (veličina apoena, oblik apoena, različiti materijal korišten za izradu dijelova apoenskog niza i uređenje ruba novca - (urezi i glatki obod)

⁶⁹ Prosječni godišnji gubici tih apoena kreću se 60%, a pri tomu postoje razlike između različitih država.

⁷⁰ Detaljnije https://www.bde.es/f/webbde/EYC/billemonne/ficheros/es/COM_2013_281_final_y_SWD_2013_175_final_EN.pdf (18.12.2019.)

⁷¹ Finoća ± 3%, promjer ± 0,05 mm, debljina pločice ± 0,05 mm.

zdravstveni aspekti uporabe novca	da, većim dijelom s obzirom da sadrže bakar koji ima antiseptička i antialergijska svojstva ⁷² . - tri apoena izrađena su iz slitine koja sadrži bakar (10, 20 i 50 euro centa) - kod tri apoena željezna jezgra je presvučena bakrom	da dijelom - dva apoena (1 i 2 lipe) izrađena su iz slitine aluminija i magnezija, - dva apoena (5 i 10 lipa) imaju željeznu jezgru presvučenu slitinom mjedi koja sadržava bakar
razina zaštite od krivotvorenja	velika (posebno apoeni 1 i 2 eura te 10, 20 i 50 euro centa)	umjerena
magnetičnost	da, (1, 2, i 5 euro centa)	da, (5, 10, 20, 50 lipa)
elektroprovodljivost	da	da
trajnost	duga (30 godina)	nepoznato
recikliranje	da	da
solutarna moć	ne	ne
redizajn	da	ne
najmanji apoeni i promjene u ovome segmentu	uočavanje problema kod najmanjih apoena i poduzimanje određenih mjera	uočavanje problema kod najmanjih apoena i poduzimanje određenih mjera
pravni status	zakonsko sredstvo plaćanja na europodručju i službeno zakonsko sredstvo plaćanja u četiri države nečlanice EU	zakonsko sredstvo plaćanja
izdane količine	ovisno o potrebama novčanog prometa	ovisno o potrebama novčanog prometa ⁷³
Zajednički prigodni optjecajni kovinski novac		
broj apoena	1	/
izdavatelji	države članice Eurosustava	/
kovnice	17	/

⁷² Gotovinski novac kao medij pomoću kojeg je moguće i prenošenje virusa trebao bi moći sprečavati ovu ugrozu korisnika.

⁷³ Svi apoeni optjecajnog kovinskog novca izrađuju se svake godine, osim apoena 1 i 2 lipe. Ti apoeni prestali su se emitirati zaključno sa 2009. godinom (osim za potrebe numizmatičkih kompleta, s tim da je optjecajni kovinski novac u numizmatičkim kompletima izrađen u višoj kvaliteti - Brilliant Uncirculated u odnosu na istu vrstu novca namijenjenog optjecaju). Ostali apoeni optjecajnog kovinskog novca - kuna i lipa izrađuju se sukladno potrebama novčanog prometa za pojedinim apoenom/nima (gospodarenje emisijama) svake godine s oznakom te godine. Pojedini apoeni nastavljaju se izrađivati istim alatima (s oznakom ranijih godina) dok je taj alat funkcionalan. Tako se neka godišta pojedinih apoena pojavljuju (i izrađuju) i nakon već emitiranih godišta. Izdane količine evidentiraju se te su podaci o njima dostupni javnosti pa su time zadovoljeni svi numizmatički standardi.

materijal	identičan materijalu korištenom za izradu apoena 2 eura	/
dopuštena odstupanja (tolerancije)	da	/
tip kovanja	medaljerski	
procedura usvajanja izgleda novca	natječaj	/
razina zaštite od krivotvorenja	velika	/
magnetičnost	ne	/
elektroprovodljivost	da	/
trajnost	duga, (30 godina)	/
recikliranje	da	/
pravni status	zakonsko sredstvo plaćanja na europodručju i službeno zakonsko sredstvo plaćanja u 4 države nečlanice EU	/
izdane količine	manjim dijelom ovisno o potrebama novčanog prometa, prvenstveno promidžbenim i numizmatičkim razlozima	/
Nacionalni prigodni optjecajni kovinski novac		
broj apoena	nije određen (države članice europodručja same odlučuju o broju apoena)	9
izdavatelji	države članice Eurosustava	središnja banka
kovnice	?	1
materijal	prema odabiru države emitenta	središnja banka
dopuštena odstupanja (tolerancije)	?	da ⁷⁴
tip kovanja	nije propisan	medaljerski
procedura usvajanja izgleda novca	natječaj	natječaj, uz iznimke
pravni status	zakonsko sredstvo plaćanja samo u državi izdavatelju	zakonsko sredstvo plaćanja samo u državi izdavatelju

⁷⁴ Kao zabilješka 70.

izdane količine	manjim dijelom uvjetovane potrebama novčanog prometa, većim dijelom ovisno o promidžbenim i numizmatičkim potrebama	malim dijelom uvjetovane potrebama novčanog prometa, najvećim dijelom ovisno o promidžbenim i numizmatičkim potrebama
Prigodni kovinski novac		
broj apoena	nije određen	8 ^{75/76}
izdavaatelji	države članice Eurosustava	središnja banka
kovnice	više od 17	1
materijal	svaka država sama određuje materijal za izradu	središnja banka
dopuštena odstupanja (tolerancije)	?	da ⁷⁷
tip kovanja	nije propisan	medaljerski
procedura usvajanja izgleda novca	natječaj	natječaj
pravni status	zakonsko sredstvo plaćanja samo u državi izdavatelju	zakonsko sredstvo plaćanja
porezni tretman	različit, jedino novac izrađen od zlata oslobođen je plaćanja poreza ⁷⁸	različit, jedino novac izrađen od zlata oslobođen je plaćanja poreza ⁷⁹
izdane količine	ovise prvenstveno o promidžbenim i numizmatičkim interesima	ovise prvenstveno o promidžbenim i numizmatičkim interesima

12. Promjene emisijske politike u Hrvatskoj u segmentu kovinskog novca nakon uvođenja eura

Uvođenjem eura u Hrvatskoj će doći do promjena u segmentu emisija kovinskog novca. Doći će do povećanja broja vrsta ovoga novca za zajednički optjecajni kovinski novac u odnosu na stanje s nacionalnom valutom. S obzirom na iznimno veliki interes za tim novcem iz sakupljačkih interesa to može biti značajno za hrvatsku emisijsku djelatnost (tablica 6.).

⁷⁵ 5 kuna zlato finoća 900/1000; 10 kuna zlato finoća 999/1000; 20 kuna zlato finoća 999/1000 i 999,9/1000; 500 kuna zlato finoća 999/1000 i 986/1000; 1000 kuna zlato finoća 986/1000; 100 kuna srebro finoća 999/1000 i 925/1000; 150 i 200 kuna srebro finoće 925/1000.

⁷⁶ Nije naveden novac koji glasi na novčanu jedinicu koja nije zakonsko sredstvo plaćanja u Republici Hrvatskoj (dukat).

⁷⁷ Novac izrađen od zlata finoća $\pm 1\%$, masa $\pm 0,1$ g, promjer $\pm 0,1$ mm; srebro finoća $\pm 5\%$, masa $\pm 0,4$ gr (10%), promjer $\pm 0,1$ mm.

⁷⁸ Vidjeti bilješku 59.

⁷⁹ Vidjeti bilješku 59.

Tablica 6. Buduće promjene u emisijskoj politici Hrvatske nakon uvođenja zajedničke valute

Kovinski novac - vrste		
europodručje	Republika Hrvatska valuta kuna	Republika Hrvatska nakon uvođenja eura
optjecajni kovinski novac	da	da
zajednički prigodni optjecajni kovinski novac	ne ⁸⁰	da
nacionalni prigodni optjecajni kovinski novac	da	da
nacionalni prigodni kovinski novac	da	da

13. Zaključak

Zajednička uređenja monetarne sfere - kao svojevrsnih novčanih unija vrlo su stara pojava. Začeci takvih pristupa novcu nalaze se već u antici te se nastavljaju pojavljivati do danas unatoč promjenama novčanih sustava. Novčane unije mogu biti formalne ili neformalne, a prema zastupljenosti sudionika one mogu biti bilateralne ili multilateralne. U suštini novčane unije uspostavljaju se radi olakšavanja i efikasnijeg vođenja monetarne politike država članica. Njihova postignuća u tome utječu na njihovu trajnost te na promjene glede članstva u njima. Novčane unije sa zajedničkim novcem u gotovinskom obliku jesu i najslabije.

Uvođenjem zajedničkog novca - eura 2002. godine u gotovinskom obliku kao zakonskog sredstva plaćanja u 12 država Europske unije stvorena je u konačnici i monetarna integracija - Europska ekonomska i monetarna unija. Nakon toga 2007. godine u EU provedene su zamjene nacionalnih valuta zajedničkom, i to u šest faza te je sedam država članica Unije zamijenilo nacionalnu valutu eurom. Tako, trenutno devetnaest država članica Unije kao zakonsko sredstvo plaćanja ima zajedničku valutu - euro i čine europodručje, a ostale članice, njih osam i dalje koristi nacionalne valute. Četiri europske države nečlanice Europske unije kao zakonsko sredstvo plaćanja formalno koriste euro temeljem zaključenih monetarnih ugovora.

Primijenjeno dvojno monetarno rješenje u Europskoj uniji, prema kojem dio država koristi zajednički novac, a ostale države nacionalne valute kao zakonska sredstva plaćanja odabrano je iz više razloga. Prvenstveno su to složenost i zahtjevnost zajedničkog uređenja valute, specifičnosti monetarnih politika država članica Unije te primjena načela postupnosti. Sukladno tomu države s nacionalnim valutama kao zakonskim sredstvom plaćanja moraju uvesti zajedničku valutu, ali mogu odabrati vrijeme kada će to učiniti, no moraju ispuniti uvjete konvergencije (uz izuzeće dvije države Unije).

⁸⁰ Iznimku čini zajedničko izdanje srebrenog kovinskog novca Hrvatske narodne banke i Central Bank & Financial Services Authority of Ireland 2007. godine. Hrvatska narodna banka izdala je prigodni srebreni kovinski novac nominiran u kunama (150), a Central Bank & Financial Services Authority of Ireland istodobno je izdala prigodni srebreni kovinski novac nominiran u eurima (15). Oba apoeni imaju zajednički motiv na licu novca. <https://www.hnb.hr/-/ivan-mestrovic> (18.12.2019.)

Danas, a i povijesno, Europska ekonomska i monetarna unija najveća je monetarna unija u svijetu, a euro je jedina nadnacionalna valuta koja je konvertibilna u suvremenom smislu konvertibilnosti. Ujedno je euro i valuta sidro te čini znatan dio monetarnih rezervi većeg broja država.

Heterogenost i različita monetarna povijest država članica Europske unije rezultirali su specifičnim pristupom Unije napose u segmentu gotovinskog novca kao najzahtjevnijeg novčanog oblika. Tako su primijenjena različita rješenja za novčanice te za kovinski novac.

Novčanice koje glase na zajedničku valutu - euro, identične su za sve države europodručja, ali moguće je detektirati izdavatelje i tiskare toga novca kroz slovne oznake odnosno identifikacijski kod koji se nalaze ispred numeracije novčanica. Novčanice se tiskaju u 14 tiskara, odnosno u 13 država.

Novčanice ne izdaju četiri države koje službeno koriste euro. Novčanice eura zakonsko su sredstvo plaćanja na europodručju i četiri države koje službeno koriste euro.

U Europskoj uniji emitiraju se četiri vrste kovinskog novca. Ovisno o tehničkim karakteristikama, dizajnu, materijalu od kojeg je izrađen, njegovoj nominalnoj vrijednosti, valuti na koju glasi te njegov pravni status kovinski novac može biti optjecajni, zajednički prigodni optjecajni, nacionalni prigodni optjecajni i prigodni.

Optjecajni kovinski ima jednu stranu (revers) identičnu za sve države europodručja i četiri države koje formalno koriste euro, a drugu stranu - nacionalnu (avers) samostalno uređuje svaka država emitent. Pri tomu, državama izdavateljima ostavljena je mogućnost da svaki apoen ima različit dizajn nacionalne strane odnosno da apoeni u dijelu apoenskog niza imaju različit dizajn ili da svaki apoen ima isti dizajn. Tekst te način označavanja imena države emitenta na toj strani novca u domeni je emitenta.

Optjecajni kovinski novac zakonsko je sredstvo plaćanja na europodručju i četiri države koje službeno koriste euro.

Uvažavanje specifičnosti ranijih monetarnih politika u segmentu kovinskog novca država koje su do ulaska u novčanu uniju, ali koristeći i iskustva uporabe eura, rezultiralo je pojavom zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca. Odlukom Europske komisije 2003. godine omogućeno je državama članicama izdavanje zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca tako da se dizajn primijenjen na nacionalnoj strani, kod apoena 2 eura, mogao zamijeniti prigodnim motivom, s tim da se iste godine mogao izdati i optjecajni apoen iste nominalne vrijednosti. Prvi zajednički prigodni optjecajni kovinski novac izdala je Grčka 2004. godine. Nakon toga sve države europodručja (i četiri države nečlanice) izdaju zajednički prigodni optjecajni kovinski novac. Motivi za izdavanje toga novca mogu biti nacionalni (pa ga izdaje samo jedna država) ili zajednički (pa taj novac izdaju sve države koje formalno koriste euro). Ujedno je povećan i broj motiva na godišnjoj razini na dva, iznimno tri, čime se povećava broj emisija, a time i količina emitiranog novca. Zajednički optjecajni prigodni kovinski novac zakonsko je sredstvo plaćanja na cijelom europodručju i četiri države koje formalno koriste euro. Količine emitiranih komada toga novca odobrava ESB i oni su dio novčane mase europodručja.

Nacionalni prigodni optjecajni kovinski novac u državama europodručja i četiri države koje formalno koriste euro glasi na euro odnosno na njegov stoti dio cent.

Pojavljuje se u novčanoj cirkulaciji već 2002. godine. Pri tomu, nominalne vrijednosti tih apoeni ne smiju biti identične nominalnim vrijednostima optjecajnog kovinskog novca. Države emitenti same određuju nominalne vrijednosti i materijal od kojeg se izrađuje taj novac. Taj novac ima svojstvo zakonskog sredstva plaćanja samo na teritoriju države emitenta. Odobravanje izdavanja toga novca također je u nadležnosti ESB i on čini dio novčane mase europodručja.

Države koje su zadržale nacionalnu valutu emitiraju prigodni optjecajni kovinski novac koji glasi na nacionalnu valutu. Svojstva i nominalne vrijednosti toga novca emitenti sami određuju.

Države europodručja i četiri države nečlanice Unije izdaju i prigodni kovinski novac. On glasi na euro ili njegov stoti dio. Emitenti toga novca samostalno određuju njegovu nominalnu vrijednost koja, pri tomu, mora biti različita u odnosu na nominalne vrijednosti optjecajnog i zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca. Isto se odnosi i na dizajn toga novca i materijal za njegovu izradu. U pravilu taj je novac zakonsko sredstvo plaćanja u državama emitentima bez obzira na to što primarno nije namijenjen novčanom optjecaju. On se pušta u prodaju stoga što je njegova prodajna cijena viša od nominalne vrijednosti te se na njegovu trženje plaća porez, osim na novac koji je izrađen od zlata (investicijsko zlato).

Države koje su zadržale nacionalnu valutu emitiraju prigodni kovinski novac koji glasi na nacionalnu valutu te je u pravilu taj novac zakonsko sredstvo plaćanja na njihovom teritoriju.

Dosadašnja iskustva u korištenju zajedničke valute rezultirala su redizajnom novčanica, napuštanjem najvećeg apoeni novčanice (uz zadržavanje njegovog statusa zakonskog sredstva plaćanja i dalje), uvođenjem zajedničkog prigodnog optjecajnog kovinskog novca kao zakonskog sredstva plaćanja na europodručju i četiri države koje formalno koriste euro te povećanjem povoda za izdavanje toga novčanog oblika (nacionalni i kasnije zajednički motiv) kao i broja emitiranja na godišnjoj razini te traženjem rješenja glede gospodarenja najmanjim apoenima kovinskog novca.

Proširenje Europske unije 2007. godine odrazilo se na promjenu izgleda zajedničke strane (reversa) pet apoeni optjecajnog kovinskog novca tako da je sada prikazan zemljovid Europe, a ne samo države članice Europske unije.

Posebna pozornost usmjerena je na sigurnost uporabe kovinskog novca i novčanica s aspekta zaštite korisnika prilikom rukovanja njime (zdravstvena sigurnost, mogućnost razlikovanja apoeni i zaštita od krivotvorenja). Zajednički novac izrađen je po najvišim standardima, što posredno utječe na njegovu kvalitetu. Osigurana je i mogućnost njegova recikliranja.

Postojanje nacionalne kovnice novca - Hrvatskog novčarskog zavoda u kontekstu namjere Hrvatske da uvede zajedničku valutu otvara mogućnost, s obzirom na opremu kovnice, da ona postane izdavač toga novca ne samo za Hrvatsku nego i za druge države EU. Na taj način taj novac postao bi, jednim dijelom, i izvorni hrvatski proizvod te bi pozicionirao Hrvatsku kao izdavalca novca. Time bi se, osigurala i nastavila pozicija Hrvatske u emisijskoj djelatnosti gotovinskog novca. Ujedno bi se za jednu vrstu proširila emisija kovinskog novca.

Slika 1. apoen 1 euro prvo izdanje - revers (zajednička strana)

Izvor: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/euro-coins-and-notes/euro-coins/common-sides-euro-coins_en (29.1.2020.)

Slika 2. apoen 1 euro drugo izdanje - revers (zajednička strana)

Izvor: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/euro-coins-and-notes/euro-coins/common-sides-euro-coins_en (29.1.2020.)

Literatura:

- Bank Ćentrali ta' Malta: <http://www.centralbankmalta.com/> (10.2.2020.)
- Bank of Finland: <https://www.suomenpankki.fi/en/money-and-payments/euro-coins/> (18.2.2020.)
- Banque centrale du Luxembourg: https://eshop.bcl.lu/T/product_page/m/32/id_prod/32_18.html (10.2.2020.)
- Belgische Munten: <https://www.herdenkingsmunten.be/> (10.2.2020.)
- Central Bank of Ireland: <https://www.centralbank.ie/> (10.2.2020.)
- De Koninklijke Nederlandse Munt: <https://www.knm.nl/jaap-eden-vijfje/nl/page/2947/> (10.2.2020.)
- Eesti Pank: <https://www.eestipank.ee/> (10.2.2020.)
- EUR - Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52013DC0281> (27.1.2020.)
- EUR- Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:C2004/091/06> (30.4.2020.)
- EUR-Lex: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2003/205/oj> (18.12.2019.)
- EUR-Lex: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:369:0001:0013:EN:PDF> (24.2.2020.)
- EUROPEAN COMMISSION: https://www.bde.es/f/webbde/EYC/billemonne/ficheros/es/COM_2013_281_final_y_SWD_2013_175_final_EN.pdf (18.12.2019.)
- Europska komisija: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_97_458 (27.1.2020.)
- Europska komisija: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/euro-coins-and-notes/euro-banknotes_hr (3.2.2020.)
- Europska komisija: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/euro-coins-and-notes/euro-coins/common-sides-euro-coins_en (29.1.2020.)
- Europska komisija: https://www.bde.es/f/webbde/EYC/billemonne/ficheros/es/COM_2013_281_final_y_SWD_2013_175_final_EN.pdf (3.2.2020.)
- Europska središnja banka: https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/banknotes+coins/circulation/html/index.en.html (18.2.2020.)
- Europska središnja banka: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/euro-coins-and-notes/euro-coins/common-sides-euro-coins_en#twoeuro (19.2.2020.)
- Europska središnja banka: <https://www.ecb.europa.eu/euro/banknotes/environmental/html/index.hr.html> (19.2.2020.)
- Europska središnja banka: <https://www.ecb.europa.eu/euro/banknotes/html/index.hr.html> (3.2.2020.)
- Europska središnja banka: <https://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.en.html> (6.2.2020.)
- Europska središnja banka: <https://www.ecb.europa.eu/euro/visually/html/index.hr.html> (19.2.2020.)
- Europska središnja banka: https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/banknotes+coins/production/html/index.en.html (19.2.2020.)
- Europska središnja banka: <https://www.ecb.europa.eu/euro/visually/html/index.hr.html> (6.2.2020.)
- Fábrica Nacional de Moneda y Timbre: <http://www.fnmt.es/en/home> (10.2.2020.)
- Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/-/ivan-mestrovic> (18.12.2019.)

- Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/documents/20182/120793/h-cjenik-numizmatike.pdf/28440473-0705-413b-8ff4-1bb35220a1a4?t=1572883640384> (20.2.2020.)
- Imprensa Nacional-Casa da Moeda: <https://www.incm.pt/portal/index.jsp> (10.2.2020.)
- ISO Standard: <https://www.currency-iso.org/en/home/tables/table-a1.html> (7.2.2020.)
- ISO Standard: <https://www.iso.org/standard/64758.html> (7.2.2020.)
- Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato: <https://www.ipzs.it/ext/index.html> (10.2.2020.)
- Latvijas Banka: <https://monetas.bank.lv/sakumlapa> (10.2.2020.)
- Lietuvos bankas: <https://www.lb.lt/lt/apie-mus> (10.2.2020.)
- Matić, B.* (2012) Hrvatski monetarni suverenitet - hrvatske kovnice i tiskare novca, Ekonomski fakultet u Osijeku, Hrvatski novčarski zavod, Osijek-Zagreb
- Matić, B.* (2016) Monetarna ekonomija, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek.
- Monetary Agreement between the European Union and the Principality of Andorra (Official Journal C 369/01 of 17.12.2011)
- Monetary Agreement between the Government of the French Republic, on behalf of the European Community, and the Government of His Serene Highness the Prince of Monaco (Official Journal L 142 of 31.5.2002) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l25040&from=EN> (24.2.2020.)
- Monetary Agreement between the Italian Republic, on behalf of the European Community, and the Republic of San Marino (Official Journal C 209 of 27.7.2001) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l25040&from=EN> (24.2.2020.)
- Monetary Agreement between the Italian Republic, on behalf of the European Community, and the Vatican City State and, on its behalf, the Holy See (Official Journal C 299 of 25.10.2001) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l25040&from=EN> (24.2.2020.)
- Monnaie de Paris: <https://www.monnaieparis.fr/> (10.2.2020.)
- Münze Deutschland im Bundesverwaltungsamt: <https://www.muenze-deutschland.de/> (10.2.2020.)
- Národná banka Slovenska: <https://www.nbs.sk/en/search-the-nbs-website> (10.2.2020.)
- Odluka Europske središnje banke o apoenima, specifikacijama, reprodukciji, razmjeni i povlačenju euro novčanica (ECB / 2003/4): https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/l_07820030325en00160019.pdf (18.12.2019);
- Official Journal of the European Union: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:C2004/091/06> (13.3.2020.)
- Official Journal of the European Union: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998R0975&from=EN> (17.12. 2019.)
- Official Journal of the European Union: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/l_07820030325en00200022.pdf (18.12.2019.)
- Porezna uprava Republika Hrvatska: https://www.porezna-uprava.hr/HR_publicacije/Lists/mislenje33/Display.aspx?ID=19337 (20.2.2020.)
- Smjernica o provedbi mjera za suzbijanje reprodukcije novčanica koje glase na euro, razmjeni i povlačenju euro novčanica (ECB / 2003/5) (ECB/2003/206): https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/date/2003/html/act_7708_amend.en.html (18.12.2019.)
- Suomen Rahapaja Oy: <https://www.rahapaja.fi/en/> (10.2.2020.)
- The London Metal Exchange: <https://www.lme.com/Metals/Non-ferrous#tabIndex=0> (30.1.2020)

- Uredba Vijeća (EZ) br. 2182/2004 o medaljama i žetonima sličnim kovinskom novcu europodručja: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004R2182> (18.12.2019.)
- Uredba Vijeća (EZ) br. 2183/2004 o proširenju primjene Uredbe (EZ) br. 2182/2004: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2004/2183/oj> (18.12.2019.)
- Uredba Vijeća (EZ) br. 975/98 o apoenima i tehničkim specifikacijama kovinskog novca namijenjenog za optjecaj: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1998/975/oj> (18.12.2019.)
- Uredba Vijeća (EZ) o uvođenju eura br. 1103/97: <https://www.bing.com/search?q=+1103%2F977.&qsn&form=QBRE&sp=-1&pq=1103%2F97.&sc=1-8&sk=&cvid=D2C082CDCFF940FDB8CC606536FBA466> (17.12.2019.)
- Uredba Vijeća (EZ) o uvođenju eura novčani promet br. 974/98: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:62014CC0264> (18.12.2019.)
- Vlada Republike Hrvatske/Hrvatska narodna banka: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti/2017/10%20listopad/30%20listopada/Strategija%20za%20uvođenje%20eura%20kao%20službene%20valute%20u%20Hrvatskoj.pdf> (6.2.2020.)
- ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ: <https://www.bankofgreece.gr/en/the-euro/euro-banknotes-and-coins> (10.2.2020.)

SUMMARY

THE EURO - THE FUTURE LEGAL TENDER IN CROATIA

The European Union today comprises 27 member states, 19 of which share a common currency - the euro (euro area). These states form the European Economic and Monetary Union, the eurozone, and in the remaining 8 member states the legal tender is the national currency. The existence of a dual monetary solution in the European Union enables a gradual transition in introducing the common currency in accordance with the possibilities and readiness of individual member states to replace the national currency with the euro, and consequently, this solution ensures access to the monetary union. When each state signed the Treaty of Accession to the European Union, it committed to introduce the common currency, autonomously deciding on when to start this complex process. Then followed meeting the convergence conditions and a two-year period of keeping to the criteria prescribed, after which came the introduction of the Union's common currency.

The monetary solutions adopted in the eurozone, in coins and paper money, were largely influenced by the earlier monetary policies of the states that introduced the euro, as well as by the existing issuing policies of the states that retained their national currency. These circumstances resulted in a flexible approach to regulations on issuing and use of cash in the EU, whether of the common or a national currency. Taking this into account, in the euro countries the EU has established a consistent policy of issuing paper money - the euro – and metal coins denominated in euros and its hundredth part, the cent.

Euro banknotes all look the same in all the eurozone states (and in four states that formally use the euro) and are primarily intended for money in circulation.